

Nr. 154 | marts 2001

Kemi: Stop fodslæberi

Danmark kan fremme bæredygtig produktion uden at vente på enighed i EU

- Markedskræfter skal supplere regulering >
- Flyt fokus fra stof til kilde >
- Danmark kan gå foran >
- Større andel grønne offentlige indkøb >
- Produkter skal deklarereres >
- 2010 som deadline for at få farlige stoffer ud >

At begrænse det voldsomt stigende forbrug af kemiske stoffer i industrien kræver vilje og en politisk indsats, der passer til virkeligheden. Lad markedskræfterne supplere regulering og flyt fokus fra det enkelte stof til hele produktionskæden, lød rådet fra Teknologirådets arbejdsgruppe på konferencen om en ny kemikaliepolitik.

Konferencen viste, at Danmark kan gå foran med initiativer til at få de farlige kemikalier ud af produktionen.

Der skal stilles krav til de offentlige institutioner om større andel af grønne indkøb. Produkter, der indeholder kemikalier, skal deklarereres.

2010 er en passende deadline for at forbyde stoffer, der ikke er undersøgt og godkendt.

Dette Fra Rådet til Tinget bygger på Teknologirådets konference "En ny kemikaliepolitik – på sporet af en grøn industri" og rapporten "Industriens brug af kemikalier". Læs mere på www.tekno.dk/projekter og i Fra rådet til tinget nr. 143 om oversete miljøgevinster i offentlige indkøb og licitationer

"Fodslæberi", sagde Jørn Jespersen, formand for Folketingets Miljø- og Planlægningsudvalg, om attituden hos Dansk Industri, fordi organisationen har lagt sig i kølvandet på de mindst miljøorienterede virksomheder.

At dømme efter debatten på Teknologirådets konference om en ny kemikaliepolitik er Dansk Industri imidlertid ikke den eneste part med unødigt slæbende fødder. Hvorfor udgør grønne indkøb kun sølle 3% af de offentlige indkøb? Hvorfor er kun 4 kemiske stoffer ud af 100.000, der er i brug, blevet undersøgt? Hvorfor bruges der flere skattekrøner på at rydde op end på at forebygge?

Forklaringen er blandt andet en politisk indsats, der er ude af trit med virkeligheden, og mangel på vilje til at gøre noget ved det stigende kemikalieforbrug, mener Teknologirådets arbejdsgruppe, hvis rapport var baggrund for konferencen.

Fyns Amt gennemførte sidste år en kortlægning af brugen af uønskede kemikalier i 6 virksomheder i amtet.

"Vi fandt utroligt mange stoffer, der kunne udfases. Flere af virksomhederne var miljøcertificerede og burde kunne gennemføre sådan en kortlægning selv. Men de finder det alt for kompliceret", fortalte Yvonne Korup, afdelingsingeniør i Fyns Amt.

Det eneste virksomhederne i dag har at holde sig til, er Miljøstyrelsens liste over uønskede stoffer. De mangler vejledning i at kortlægge deres kemikalieforbrug og stille krav til leverandørerne. Og de mangler information om, hvad man kan bruge i stedet for de farlige kemikalier.

"Mange virksomheder vil gerne have overblik over hvilke uønskede stoffer, der indgår i deres produktion, så de kan komme i gang med en udfasning. De ved, at det kun er et spørgsmål om tid før stofferne bliver forbudt".

Udgiver
Teknologirådet
Antonigade 4
DK - 1106 København K
Tel. 33 32 05 03
rtt@tekno.dk

Redaktion
Morten Jastrup (ansv.)
Mette Born
Ida Leisner

Abonnement
Gratis pr. email
Tilmelding på:
rtt@tekno.dk
Tidligere nyhedsbreve findes på:
www.tekno.dk/rtt.htm

Yvonne Korup vurderede, at det vil være en simpel opgave at reducere det daglige kemikalietryk i Danmark, hvis virksomhederne får hjælp fra deres brancheorganisationer og myndigheder.

Jesper Raad Petersen fra Teknologirådets arbejdsgruppe var enig.

"Danske virksomheder kunne uden videre reducere kemikalieforbruget med 20-30%", sagde han på konferencen.

Teknologirådets arbejdsgruppe har rejst det problem, at love og bekendtgørelser til regulering af kemikalieforbruget fokuserer på udledning af forurenende stoffer til miljøet, og på hvad recipienten kan tåle. Grænseværdier bliver ofte fortolket som en ret til at forurene lige til grænsen. De rummer intet incitament til at ændre adfærd.

De lokale miljømyndigheder mangler redskaber til at fremme en mere bæredygtig udvikling i de virksomheder, der ønsker at være på forkant med at opfylde kravene i miljølovgivningen.

Enkelte amter og kommuner bygger deres miljøgodkendelser på vurdering af muligheder for renere teknologi, bl.a. med støtte i Miljøstyrelsens vejledning nr. 3 fra 1993. Fyns Amt har også erfaringer med at indarbejde handlingsplaner for udfasning af uønskede kemikalier i miljøgodkendelserne.

Jesper Raad Petersen fra Teknologirådets arbejdsgruppe vurderer, at den form for kreativitet, som nogle miljømyndigheder bedriver i deres administration af lovgivningen, befinder sig i en gråzone – uagtet at formålet er godt. Lovgivning, bekendtgørelser og vejledninger fokuserer stadig på grænseværdierne overfor recipienten som middel til at håndhæve retten overfor de virksomheder, der overtræder loven. Juridisk set er det alene grænseværdier, der kan sanktioneres efter, og ikke hensigter og handlingsplaner.

Når virksomheden vil være grøn

"Vi brugte syv år på at finde en leverandør, som var villig til at samarbejde om at udskifte den oprindelige blå farve på vores sukkerposer med en vandbare. Vi fandt virksomheden i Japan", fortalte Steen Christensen, miljøchef i Danisco.

Brdr. Hartmann fremstiller emballage af genbrugspapir og modtog i 2000 EU's miljøpris. Anna Lise Mortensen, direktør for bæredygtig udvikling, fortalte om emballagevirksomhedens arbejde med at få udfaset og substitueret farlige kemikalier. Det viste sig, at mere end halvdelen af de miljøbelastende stoffer kommer til virksomheden fra underleverandører.

"Vi har et godt samarbejde med den grafiske branche om problemer med giftige trykfarver. Men i andre tilfælde har det været næsten umuligt at få oplyst fra vores underleverandører, hvad der er i de produkter, de sælger til os. Desuden er kommunikationen mellem os og kemiproducenterne elendig, og

leverandørdatabladene er komplet uforståelige", sagde Anne Lise Mortensen.

Opgaven er stor for den virksomhed, der vil gøre noget for miljøet, og som er afhængig af samarbejdet med leverandørerne. Det gælder de fleste danske virksomheder, som typisk forbruger og ikke selv producerer kemikalier.

En kontant måde at løse problemet på er fuld deklarationspligt hele vejen gennem produktionskæden, mener Teknologirådets arbejdsgruppe. Det vil betyde større gennemsigtighed og klar besked til kunderne om varernes indhold af kemikalier.

De fem politikere fra Folketingets Miljø- og planlægningsudvalg bakkede op om forslaget i den afsluttende paneldebat. Efter konferencen har Enhedslisten derfor genrejst et tidligere lovforslag, som kræver varedeklaration af indholdet af uønskede stoffer optaget på miljø- og energiministerens effektliste.

Henrik Wentzel, Institut for Produktudvikling DTU, påpegede, at det ikke er ny viden, der skal fremskaffes for at realisere deklarationspligten.

"Viden om kemikalieindholdet i produkterne findes allerede i dag et eller andet sted i produktionskæden. Informationerne skal bare trækkes frem".

Andre pegede på, at virksomhederne vil holde produktoplysninger tæt ind til kroppen, med henvisning til den hårde konkurrence. Løsningen på det problem kunne være at fokusere på de kemiske stoffers egenskaber i stedet for på navnene. Ved at kræve, at underleverancen er fri for specifikke sygdomsfremkaldende egenskaber, får aftagervirksomheden flyttet noget af ansvaret ud i kæden af underleverandører – ud i de virksomheder, der har den nødvendige viden om produktindholdet.

Fokus på egenskaber

Sophus Berendsen ville udvikle en metode til miljøvurdering af vaskekemikalier, som bruges på virksomhedens nordiske vaskerier. I 1999 gennemførte Berendsen et konkret samarbejdsprojekt med leverandøren Henkel-Ecolab, som leverer omkring 90 % af forbruget hos Berendsen i Norge, Sverige og Danmark.

Normalt bliver oplysninger om kemiske stoffer i vaskepulver kun opgivet kvalitativt eller i brede intervaller. På det grundlag er det svært at miljøvurdere stofferne. I stedet definerede Berendsen en række miljø- og sundhedsskadelige effekter, fx carcinogene eller genotoxiske, som vaskepulveret ikke måtte give eller som skulle reduceres mest muligt. Henkel-Ecolab og andre vaskepulverleverandører må nu selv vurdere, om de uønskede effekter optræder i deres produkt og derfor skal ændres. Desuden skal de undgå en række stoffer, bl.a. de, der optræder på Miljøstyrelsens liste over uønskede stoffer.

Udgiver
Teknologirådet
Antonigade 4
DK - 1106 København K
Tel. 33 32 05 03
rtt@tekno.dk

Redaktion
Morten Jastrup (ansv.)
Mette Born
Ida Leisner

Abonnement
Gratis pr. email
Tilmelding på:
rtt@tekno.dk
Tidligere nyhedsbreve findes på:
www.tekno.dk/rtt.htm

Brug markedskræfterne

Teknologirådets arbejdsgruppe slog fast, at gruppens forslag om at bringe markedskræfterne i spil ikke er ment som en erstatning for den hidtidige indsats. Både marked, incitament og regulering skal bruges – frivillighed alene skaber ikke markedet for de miljøvenlige produkter.

Men der skal et strategisk sporskifte til. Fokus skal flyttes fra stof til kilde, fra at begrænse udledning til miljøet til helt at undgå, at farlige stoffer overhovedet tages i brug. Og det skal være virksomhederne, ikke myndighederne, der skal bevise, at de anvendte kemikalier er ufarlige.

Enhver virksomhed indgår i netværk af aktører: Underleverandører, medarbejdere, kunder, myndigheder mm. De eksisterende virkemidler udnyttes bedre ved at aktivere dette netværk og det kan ske ved at sætte mere på markedet.

Markedskræfterne skal dog sættes under et vist pres, som må skabes politisk. Det skal gøres attraktivt at gå foran som virksomhed til gavn for miljøet. Et marked for grønne produkter kan understøttes af de offentlige institutioners indkøb, mærkning kan give forbrugerne baggrund for at foretrække grønne produkter, og afgifter og tilskud kan bruges til at styre forbruget i bæredygtig retning.

"Bæredygtige produkter kan fx gøres billigere ved at nedsætte momsen på Ø-, Svane- eller Blomst-mærkede varer. Sådan får vi markedskræfterne til at fungere. I dag betaler vi over skatten for at få ryddet op efter de produkter, der sviner miljøet til", sagde Jan Toft Rasmussen fra arbejdsgruppen.

Spørgsmålet om Danmark kan gå foran på kemikaliefronten eller om øget globalisering fordrer internationale løsninger var et vigtigt politisk tema på konferencen. Fuld deklarationspligt, at forbyde alle kemiske stoffer, der ikke er undersøgt og godkendt inden 2010, brug af grønne afgifter er alle initiativer, der får større effekt, hvis de gennemføres i hele EU. Konklusionen på konferencen blev dog ikke, at Danmark passivt skal vente på at alle europæiske lande finder fælles fodslag. Der er masser af områder, hvor Danmark kan gå foran.

Politikerpanelet gav samstemmende håndslag på, at den meget beskedne andel offentlige grønne indkøb skal forbedres. De offentlige institutioner skal afkræves mål for bestemte andele af grønne indkøb med mulighed for sanktioner, hvis de ikke overholder det.

"Det er bare at gå i gang med at formulere målene for de grønne indkøb og sætte et beløb af på budgettet. Der skal ikke opfindes nye virkemidler", som Jan Toft Rasmussen udtrykte det.

I forhold til den handlingsplan, Teknologirådets arbejdsgruppe har udarbejdet, peger konferencen i retning af følgende punkter som de vigtigste at tage fat på:

- Gennemfør fuld deklarationspligt i hele produktionskæden
- Stil krav til offentlige indkøb om mål og budget for større andel af grønne indkøb
- Stil miljøkrav til offentlige opgaver, der sættes i udbud eller licitation
- Sæt 2010 som deadline for at alle kemiske stoffer skal være undersøgt eller forbudt
- Kræv omvendt bevisbyrde: Virksomhederne skal selv bevise kemikaliers ufarlighed
- Kræv at grønne regnskaber indeholder oplysninger om brug af kemikalier fra Miljøstyrelsens liste over uønskede stoffer
- Brug afgifter og tilskud til at styre forbruget i bæredygtig retning og belønne de virksomheder, der går foran
- Skab rammer for, at miljømyndigheder kan støtte og vejlede virksomheder, der ønsker at udvikle sig i bæredygtig retning
- Opkvalificer de tilsynsførende i de lokale miljømyndigheder til at føre dialogen med virksomhederne om at bruge renere teknologi
- Lav vejledninger om kemi, der oplyser om kemikaliernes egenskaber og risici samt mulige alternativer
- Virksomhedernes medarbejdere skal have et kompetenceløft, så de får større viden om kemikalier og miljørigtige alternativer.

Debatforum

Debatten om kemikaliepolitikken kan nu fortsættes på "grøn industri"s debatforum på www.tekno.dk. (Gå ind via projekter eller brug dette link: <http://www.tekno.dk/cgi-bin/UBB/ultimatebb.cgi>. Debatforum virker frem til 1. maj. Herefter vil Teknologirådet samle op på debatten og eventuelt lade vigtige budskaber gå videre til politikere eller myndigheder

Udgiver

Teknologirådet
Antonigade 4
DK - 1106 København K
Tel. 33 32 05 03
rtt@tekno.dk

Redaktion

Morten Jastrup (ansv.)
Mette Born
Ida Leisner

Abonnement

Gratis pr. email
Tilmelding på:
rtt@tekno.dk
Tidligere nyhedsbreve findes på:
www.tekno.dk/rtt.htm

Politikerpanel på konferencen:

Pernille Blach Hansen, Socialdemokratiet
Vibeke Peschardt, Det radikale Venstre
Jørn Jespersen, Socialistisk Folkeparti
Søren Kolstrup, Enhedslisten
Hans Christian Schmidt, Venstre

Teknologirådets arbejdsgruppe

Jan Toft Rasmussen, cand.techn.soc., miljøkonsulent, LO
Jesper Raad Petersen, sekr. chef, Hovedstadsområdet
Vandsamarbejde (tidl. miljøchef, Gladsaxe Kommune)
Kim Christiansen, civ.ing., miljøkoordinator, Sophus Berendsen A/S
Lisbeth Holberg-Jørgensen, cand.scient., miljøkoordinator, DONG (tidl. miljøkonsulent, PricewaterhouseCoopers)
Susse Georg, cand.scient., ph.d., lektor, Handelshøjskolen i København, Institut for Organisation og Arbejdssociologi
Tyge Kjær, mag.scient.soc., lektor, Roskilde Universitets Center, Institut for Teknologi, Miljø & Samfund
Anne Funch Rohmann, cand.scient.adm., projektleder, Teknologirådet. Kim Kanstrup Larsen, stud.techn.soc., projektmedarbejder, Teknologirådet.

Fra rådet til tinget udgives af Teknologirådets sekretariat. Dette nyhedsbrev er skrevet af informationsprojektleder Ida Leisner.

De sidste fem numre af Fra rådet til tinget er:

- 153: Huse med eget elværk
- 152: Behov for stamcellepolitik
- 151: Vækst, gener og Open Source,
- 150: Overvågning på glidebane

Udgiver

Teknologirådet
Antonigade 4
DK - 1106 København K
Tel. 33 32 05 03
rtt@tekno.dk

Redaktion

Morten Jastrup (ansv.)
Mette Bom
Ida Leisner

Abonnement

Gratis pr. email
Tilmelding på:
rtt@tekno.dk
Tidligere nyhedsbrev
findes på:
www.tekno.dk/rtt.htm